

A SZOKÁSOK KULTÚRAJELLEMZŐ EREJE

JUNG KÁROLY: *Az emberélet fordulói.*
Forum, Újvidék, 1978.

E könyv rokonszenvet keltő hangja, hófoka mondatja velünk: az utóbbi időben gyakrabban találkozunk a tárgyilagos kritika gondosan kimért hűvös hangjával, mint egyetlenegy újonnan megjelenő könyv örömteli köszöntésével. Igaz, ezt a meleg hangot most Voigt Vilmos utószavából idézem, ami ajánlásnak is vehető, de itt is a legkomolyabb mércét használja, s az általa lektorált könyvről — ebben a műfajban — a legmagasabb értéket mondja ki.

Jung Károly költőt a dél-bácskai Duna-kanyarban lapuló szülőfalva hívta haza, hogy a régiekre emlékezők közlései nyomán ott, a helyszínen kövesse *Az emberélet fordulói*. Gombosnak izgalmasan gazdag hagyományvilága van: olyan, mint egy rengeteg; gyökerei szerteágazóbbak és sokkal több felől hajtanak ki, mint amennyit a folklorisztikai kutatások nyomán született eddigi folyóiratközlemények és kiadványok feltártak. A népdal, a népmese, a népmondák föl kutatása mellett a ritka értékű szokásanyag feldolgozása csak részben jutott el addig, ahol ezeket a területeket már a szakkutatók is érintik. Ez az elfeledés, elfelejtés félelmet keltő hiány nemcsak a jugoszláviai magyar folklorisztikában mutatkozik, hanem a teljes magyar néprajzi kutatás is csak igen keveset foglalkozott vele.

A *Gombosi népszokások* kötetének írója tehát olyan úton indult el, amelyen előtte kevesen jártak, még kevesebben dolgoztak a gyűjtők hangyaszorgalmával, így írónk útközben nem sok olyan munkával találkozhatott, amely kutatásaiban bátorítónan segíthette volna. Most, miután merész vállalkozásának értékes eredményeit kötetben láthatjuk, valóban el lehet mondani: „...nagyon szerencsés volt a téma választása.” Az emberélet fordulói: a születés, a házasság, a halál pillanatát, óráit, napjait idézte a közzel múltból s a már mögöttünk régtőlúnt évtizedekből. A ma még élő, és a gombosi hagyományokat előd-

jeiktől is jól ismerő idős emberek, mint Dobsay András és a többiek, az emberi élet három nagy fordulójából — mint ezeknek a rítusoknak cselekvő részesei — olyan részleteket mondtak el, amelyek, akár egy résen át, bepillantást nyújtanak két ember, egy család, egy még nagyobb közösség, a falu mindennapjainak és kivételes napjainak rejtekeibe. Kiérezni a szövegből, hogy ezt a remek könyvet költő írta, aki a szavak, a mondatok ritmusát érzi, a fejezeteit, azoknak szakaszokra bontását úgy komponálta meg, mint aki szívvel fordul szülőfalva felé. Mindig megsejtjük a reminiscencia lágy vibrálását, amikor az író otthonáról ír.

Jung Károly 1976-ban és a rákövetkező esztendőben hónapokon át végezte a gyűjtést; magnetofonján mintegy negyven kazettányi anyagot vett fel, és az alapos válogatás után ennek az igen nagy anyagnak csak egy kis részét tette közzé ebben a húsz éves kötetben. Nagyon szerényen, egy kicsit — ahogy ő maga megvallja — a kockázattól félve „anyagfeltáró jellegű” műnek nevezi munkáját; olyan szövegnek minősíti, melynek az a rendeltetése, hogy az elkövetkezendő időben „...a később megírandó szokásmonográfiához anyagával párhuzamként szolgáljon”. De már ehhez a nagyobb igényű munkához is olyan nagy anyag van a kezében a negyven kazettán, hogy reménykedésünk szerint a hagyományvilág más területeinek feldolgozása és olyan szokáscselekvések leírása is nem sokára sorra kerülhet, mint például a néphiedelmek, Gombos ünnepi szokásai, a falu jeles napjai és a szomszédos népekkel való együttélés emberi, testvéri megnyilatkozásai.

Jó, ha egy ilyen jövőbe mutató múnél a tudományos szakkutató véleménye jelen van és biztató, buzdító jelzéseket ad. Dr. Voigt Vilmos kandidátusnak, a budapesti Folklore Tanszék docensének utószavában ezt olvashatjuk: „Büszkén írha-

tom le, hogy az olvasó a legteljesebb magyar szokásleírást tartja a kezében: nemcsak a jugoszláviai magyar, hanem egyáltalán a magyar néprajzkutatás ilyen áttekintést még nem tett közzé”.

Elvezet ezt az élményekben gazdagító művet olvasni.

Jung Károly munkájának külön kihangsúlyozandó értéke az, hogy a szinte forgatókönyvszerű kérdésekre bontott kis szakaszokban vizuálisan, népnyelvi pontossággal közli a szövegjegyzést. (Dokumentumfilmbe kívánkozó fejezetek ezek.) Jóllehet a szerző úgy jelzi, hogy a gombosi népszokásokat az első világháborútól napjainkig öleli fel ennek a korszaknak a feldolgozásával, de ahol a közlők elődjeikre hivatkoznak, akiktől a cselekvésanyag színes s színeiben még meg nem fakult részleteit hallották és átmentették a múltból a mába, olvasás közben úgy érezzük, hogy a régi Gombos utcáit járva, ahol még a megboldogult Tamaskó József is fiatalon sétálgatott, néha, ha jobban megfigyeljük a közlések zengését, azoknak időbeni mélységét, a múlt századba pillanthatunk vissza.

A bevezetőben említettem az örömteli hangú köszöntést. Most a kötet átolvasása után azt érzem, hogy erről a műről nemcsak hogy nem lehet, de az írástudónak nem is szabad hűvös hangon írni. És örülnök, hogy ezt leírhatom olyan han-

gon, amely minden szakmai kötöttség nélkül az olvasó felől hangzik el, azzal, hogy a tehetséges költőnk előljáró sorait ide zárófejezetként idézem:

„Jobb kezemen hat ujjal születtem, tehát a falumban is élő hagyomány szerint táltos volnék, vagy legalábbis garabonciás. Sámándobom nincs, gyógyítani nem tudok, a földben égő aranyat nem láttam még meg, jégesőt sem küldtem rettegő falvakra. Ehelyett elhatároztam, hogy Gombos hagyományvilágát kísérlelem meg megfigyelni és megrajzolni. Ez a szerény munka az *első lépés* (kiemelés tőlem, L. E.) ezen az úton.

Ajánlom e könyvet a gombosiaknak, akik közül kiszakadtam, a tőlük kapott életre szóló útravalóért; s a nyomasztó adósság törlesztése fejében is.”

Örülök annak, hogy ez a derék és érdemes vállalkozás az első lépés volt a dél-bácskai Duna-kanyar hagyományvilágának teljes feltárása felé. Ha szerzőnknek e mű után még mindig szerény a hangja, az nem baj, de vállalkozási kedve él, és szólítják szülőfalujának ódon falai, azért is híven, hogy akár makacsul is, de ne tágítson, mert a vén Duna és partjai is titkokat rejtegetnek. Lopja meg „a vén Iszter titkait”, és a falu régi embereit, utcáit, házait, falait újra és megint újra fogja vallatóra.

NÉVÖRZÉS ÉS HAGYOMÁNYOZÁS

MATIJEVICS LAJOS: *Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára*. Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvidék, 1977.

Immár harmadízben íródik könyvbemutató a *Vajdaság helységeinek földrajzi nevei* c. sorozatról. Matijevics Lajos *Kishegyes és környéke földrajzi neveinek adattára* a harmadik kötete ennek a vállalkozásnak. A kishegyesi község négy tele-

pülésének: Feketicsnek, Kishegyesnek, Lovćenacnak és Újfalunak neveit tartalmazza.

A könyv felépítésének módszere megegyezik az előző kettővel. Így erőnyei és hiányosságai is azonosak. Pozitívuma a gyűjtés módszere és a